Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 2 (2024) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaning dolzarb muammolari, yechimlari va istiqbollari” mavzusidagi ilmiy-amaliy...

masalalarida gender stereotiplariga amal qilish darajasi 70,8 foizni tashkil etadi. Qizlar mehnat taqsimoti bo'yicha ko‘proq liberal g‘oyalarga ega: ular 42,3 foiz kasblarni “erkak” va “ayol” ga taqsimlashdagi stereotiplarni hozirda ahamiyatsiz deb hisoblaydi. Tadqiqot jarayonida gender xususiyatlar asosida o’quvchilarning kasb tanlashdagi afzalliklari aniqlanib olinmoqda.

Xulosa shuki, aslida ayollarga nisbatan har qanday zo'ravonlik barcha aqlli jamiyatlarda, jumladan, Islomda ham qoralanadi. Ayollarga nisbatan kuch ishlatish tajovuz hisoblanadi. Ayollarni qo’llab-quvvatlash va ularda paydo bo’layotgan yangi fikr va g’oyalarni rag`batlantirish ularda o’ziga bo’lgan ishonchni yanada ortishiga xizmat qiladi. Shu ma’noda, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotda qarorlar qabul qilishning barcha darajalarida ayollarning to‘liq va samarali ishtirok etishini ta’minlash bo‘yicha ishlarni izchil davom ettirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Mirziyoyev Sh.M Milliy taraqqiyot yo`limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko`taramiz. T. 1. - Toshkent: O`zbekiston. 2017.

2. Mirziyoyev Sh.M Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent: O`zbekiston. 2017.

4. Mirziyoyev Sh.M Yangi O`zbekiston demokratik o`zgarishlar, keng imkoniytlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda. “Yangi O`zbekiston” gazetasi bosh muharriri Salim Doniyorovning savollariga javoblari. “Yangi O`zbekiston” gazetasi 2021 yil 16-avgust https//yuz.uz/news/

4. “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida” O'zbekiston Respublikasining qonuni. 2019 yil 2 sentyabrda qabul qilingan.

5. https://civil.uz/ozbekistonda-gender-tenglikka-erishish-strategiyasi-bugungi-holat-va-mavjud-muammolar murojaat etilgan sana 09.03.2024

EKOLOGIYANING IQTISODIYOTGA TA’SIRI

Ro’ziyev Rustamjon Ravshanjon o’g’li
TMI Andijon fakulteti “Bank ishi va auditi”yo’nalishi 2-kurs talabasi
Turobov To’lqinjon Tohirjon o’g’li
Raqamli Iqtisodiyot va Agrotexnologiyalar Universiteti
“Xalqaro Moliya va Bank ishi” yo’nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Tezisda ekologiyaning iqtisodiyotga va uning subyektiv yechimlari haqida fikr yuritilgan. Turli chet el adabiyotlaridan ishlatilgan holda tezisga boyitishlar kiritilgan.*

Kalit so’zlar: *Ekologiya, Ifloslanish, Iqtisodiyot, Agrosanoat, ehtiyojlar, yashil hududlar.*

Published: 28.03.2024

Cite this article: Ro’ziyev Rustamjon Ravshanjon o’g’li, Turobov To’lqinjon Tohirjon o’g’li (2024). Ekologiyaning iqtisodiyotga ta’siri. Emro Science and Education, 1(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/201

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Abstract:*In the thesis, there is an opinion about the ecology of the economy and its subjective solutions. Various foreign literatures have been carefully used and enrichments have been included in the thesis.*
Key words*: Ecology, Pollution, Economy, Agro-industry, needs, green areas.*
Абстрактный: *В диссертации изложено мнение об экологии экономики и ее субъективные решения. В диссертацию была тщательно использована различная зарубежная литература и внесены дополнения.*
Ключевые слова*: Экология, Загрязнение, Экономика, Агропромышленность, потребности, зеленые зоны.*

Oxirgi o’n yillikda dunyo bo'ylab iqtisodiyotda, korxonalarga talabning o'sishining birinchi sababi elektr toki va hom-ashyo ehtiyojining ortishiga sabab bo'ldi. Bu ehtiyojlar ortishi, turli sohalarda kompaniyalar va korxonalar ochilishiga olib keldi:

www.stat.uz saytidan olingan ma`lumotlarga qaraganda 2010-2021-yillar oralig`ida ishlab chiqarish hajmi 11 barobar yuqorilaganini kuzatishimiz mumkin.

(в фактических ценах, млрд сум/amaldagi narxlarda, mlrd.so`m/in actual prices, billion soums)

*(*dastlabki ma’lumot/* предварительные данные/*preliminary data), (*2022- yil Iste’mol tovarlari ishlab chiqarish hajmini shakllantirish bo*

Hududlar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
O`zbekiston Respublikasi	**13,683.8**	**18,336.4**	**21,527.8**	**28,614.1**	**33,868.5**	**42,085.5**	**48,253.8**	**59,690.4**	**83,512.6**	**110,321.0**	**129348.6**	**155159.1**
Qoraqalpog`iston Respublikasi	250.7	334.4	391.4	579.0	699.2	1,051.1	1,088.8	1,209.2	1,815.0	2,377.6	2804.2	2945.6
Andijon	3,266.9	3,887.6	4,843.0	6,717.3	7,329.6	7,159.7	5,313.5	9,853.1	21,385.4	26,179.4	27490.4	25823.9
Buxoro	764.1	977.2	1,082.0	1,331.8	1,732.7	2,292.0	2,635.9	3,112.1	3,661.3	5,311.1	6701.9	8570.2
Jizzax	256.9	312.8	382.6	442.1	573.6	878.1	1,053.4	1,299.5	1,821.5	2,351.6	2992.9	4009.7
Qashqadaryo	651.7	815.6	947.8	1,498.2	1,520.5	2,094.3	2,577.2	2,549.3	2,891.7	3,899.8	4947.4	4660.9
Navoiy	455.8	568.7	716.5	1,096.1	1,112.2	1,768.6	2,139.2	2,193.6	2,528.3	3,243.4	3896.5	4342.5
Namangan	581.8	774.5	968.6	1,113.1	1,413.1	2,098.1	2,413.4	3,090.5	4,135.6	6,030.0	6442.2	8303.8
Samarqand	1,412.4	1,736.3	2,070.7	2,484.0	3,242.3	3,829.9	5,079.8	5,919.2	7,848.2	8,745.3	11836.0	14381.9
Surxondaryo	290.7	363.6	445.5	537.8	687.7	942.8	985.2	1,068.4	1,218.0	1,601.3	2161.1	2640.6
Sirdaryo	252.9	391.3	467.8	669.7	822.7	1,135.3	1,404.0	1,516.6	1,895.2	2,840.3	2812.3	3718.9
Toshkent	1,335.3	2,362.9	2,177.1	3,053.3	3,811.0	4,970.1	6,250.0	5,785.5	7,700.9	10,859.0	14517.4	19981.5
Farg`ona	1,136.8	1,393.7	1,584.8	1,961.5	2,293.5	2,888.1	3,316.3	3,740.8	4,530.1	7,216.3	10360.9	11763.9
Xorazm	346.8	441.1	548.2	682.5	1,151.7	1,764.5	1,671.2	2,374.3	3,904.7	5,673.9	6448.3	8591.6
Toshkent sh.	2,681.0	3,976.5	4,901.8	6,446.8	6,382.8	8,731.2	11,700.7	14,275.8	17,840.1	21,997.7	24984.3	35424.2

Stats.uz(2023). Sanoat. Stat.uz. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/industry-2

2010-2021-yillarda berilgan imkoniyatlardan tabdirkorlar unumli foydalanganini ko`rishimiz mumkin, bu holat viloyatlarning iqtisodiy va moliyaviy rivojlanishiga, kambag’allikni va ishsizlikni kamaytirishda kam juda salmoqli yordam berdi desak, yanglishmagan bo’lamiz. Ammo bu holatning o’ziga yarasha salbiy tomonlari bor. Masalan, www.stat.uz saytda berilgan ma`lumotlarga asoslanib 2011-2022-yillar oralig’ida havoga ifloslantiruvchi moddalar chiqarish 85.2 ming tonna ortgan:

Atmosferaga chiqarilgan ifloslantiruvchi moddalar												
ming tonna												
Hududlar	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
O‘zbekiston Respublikasi	**788.2**	**817.6**	**855.2**	**1,162.1**	**975.1**	**1,008.2**	**853.5**	**883.7**	**952.8**	**924.4**	**908.7**	**874**
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	23.5	19.5	25.8	26.7	32.8	30.6	37.7	34.0	37.2	28.9	31.4	21
Andijon	13.6	12.2	14.4	6.6	18.5	36.7	15.8	15.9	14.3	11.5	4.9	17
Buxoro	71.7	61.7	50.7	51.9	55.6	58.5	63.8	74.8	69.1	37.1	44.7	36
Jizzax	17.3	14.1	17.2	37.2	70.2	63.4	5.2	11.8	4.3	3.4	2.9	27
Qashqadaryo	142.5	163.0	167.0	171.8	176.3	167.9	165.7	152.2	140.4	128.1	132.3	116
Navoiy	45.2	42.4	43.9	42.6	47.0	57.4	44.1	49.9	43.6	48.4	68.6	42
Namangan	5.6	7.0	3.7	3.9	7.8	15.8	15.9	15.2	15.8	15.0	23.9	7
Samarqand	51.8	52.8	49.1	51.3	54.7	51.6	37.2	52.1	44.2	52.7	39.4	39
Surxondaryo	3.3	4.4	3.7	5.8	3.1	3.2	3.2	5.1	6.9	6.5	7.1	7
Sirdaryo	58.7	46.9	35.4	69.3	66.1	68.9	59.6	60.5	47.8	71.8	45.7	49
Toshkent	280.3	290.4	372.3	619.2	370.6	318.7	302.9	336.6	397.9	430.0	425.5	438
Farg‘ona	42.8	73.5	40.2	38.4	38.9	103.2	60.1	53.2	49.6	50.5	46.5	49
Xorazm	4.9	4.9	6.2	6.3	5.0	5.2	9.2	7.1	7.2	6.8	7.2	5

stats.uz. (2023). *Ekologiya*. Stat.uz. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/ecology-2

bu sonlar kichik sonlar emas. Bu o’z navbatida tabiatdagi daraxtlar kesilishi bilan xam bog’liq. Chunki barchamizga ma’lumki, daraxtlar fotosintez natijasida bizga kislorod ishlab chiqarib beradi.

Bu havoni ifloslantiruvchi gazlar asosan zavodlardan va Issiqlik Elektr Stansiyalar(IES)dan chiqayotgan Chlorofluorocarbons (CFCs), Hydrochlorofluorocarbons (HCFCs), Halons, Methyl bromide, PM 2.5 , Carbon tetrachloride, Methyl chloroform (Fahad, & Fahad. (2023, November 28). kabi gazlar hisoblanadi.

AQSHning “Milliy Biotexnologiya Axborot Markazi”da chop etilgan “Havoning ifloslanishi fond bozori faoliyatiga qanday ta'sir qiladi? Xitoydan dalillar” maqolasida keltirilishicha, Xitoyda o’tkazilgan 2013–2019-yillarni qamrab olgan Xitoydagi 1344 ta aksiyadorlik kompaniyalarining bergan ma’lumotlari asosida havo ifloslanishining fond bozori faoliyatiga ta’siri va potentsial mexanizmi o‘rganiladi. Natija shuni ko'rsatadiki, havo ifloslanishi fond bozori faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, heterogenik tahlili shuni ta'kidlaydiki, tahlilchilar son jihatidan kichikroq, mulki ko'rsatilgan va tegishli sanoatni ifloslantiradigan firmalar, havo ifloslanishining salbiy ta'siriga nisbatan ko'proq zaifdir. Pirovard, natija shuningdek, havo ifloslanishi investorlarning kayfiyatini pasaytirish orqali fond bozorini yomonlashtirishi mumkin bo'lgan mexanizmni ochib beradi. Yuqoridagi topilmalar havo ifloslanishining fond bozori faoliyatiga ta'siri bilan bog'liq joriy tadqiqotlarni boyitadi va shuningdek, investorlarga aksiyadorlik investitsiyalari to'g'risida qaror qabul qilishda yangi istiqbollarni taqdim etadi.

Nafaqat, fond bozorida balki agrosanoatga ham katta ta’sir o`tkazadi. www.airly.org saytida e’lon qilingan maqolaga asoslanib, Havo ifloslanishi agrosanoatga turli xil yo’llar bilan ta’sir o`tkazishi mumkin. Masalan, iflos havo ekinlarni hajmini kichiklashishiga olib keladi-hisob kitoblarga ishonilsa, ekinning hajmini deyarli eng ikkiga qisqartirishi mumkin. Bundan tashqari, ifloslanish azon qatlamidagi teshikni kattalashishiga olib keladi va natijada, ultrabinafsha nurlari ekinlaring to`g`ri rivojlanishiga ta’sir o`tkazadi va ulardagi fotosintezni sekinlashtiradi. O`zbekiston qishloq xo`jaligi sanaoti asosiy eksport qiladigan tovarlaridan biri hisoblanadi, shu sababdan ifloslanish mamlakatimizning iqtisodiyotiga salbiy ta’sir o’tkazadi.

Eksport tarkibi (XSST-2008)

mln.AQSH.dollar

XSST kodi	XSST nomi	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Jami:	14,795.1	13,455.4	14,298.6	13,532.0	12,499.6	12,078.4	12,534.2	13,990.4	17,458.7	15,102.3	16,662.8	19,293.7
1	Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar	1,777.4	736.9	1,399.3	1,631.2	1,239.6	644.9	817.9	1,029.9	1,436.4	1,336.2	1,371.8	1,631.5
2	Ichimliklar va tamaki	41.9	43.0	32.4	23.0	23.1	17.8	23.4	22.3	29.8	27.1	36.0	111.0
3	Nooziq-ovqat xomashyo, yokilg‘idan tashqari	1,486.1	1,403.9	1,305.3	1,174.6	885.3	788.5	626.6	427.5	591.2	456.1	509.5	393.6
4	Asosan material turiga qarab klassifikatsiyalangan sanoat tovarlari	2,722.2	4,656.0	3,435.3	3,110.2	2,685.1	1,713.9	1,607.6	2,666.8	2,528.9	659.0	914.8	1,215.2
5	Hayvonlar va usimliklar moylari (yoglari), yoglar va mumlar	0.4	0.3	0.1	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	12.4	26.8	1.5	21.2
6	Kimyoviy vositalar va boshqa toifalarga kiritilmagan shunga o‘xshash mahsulotlar	819.6	747.8	580.3	620.6	594.8	817.6	860.7	881.3	836.5	820.9	1,131.2	1,301.3
7	Asosan material turiga qarab klassifikatsiyalangan sanoat tovarlari	1,805.7	1,733.3	1,864.4	1,927.0	1,739.5	1,712.6	2,200.7	2,411.8	2,752.9	2,906.4	4,333.1	4,383.7
8	Mashinalar va transport asbob-uskunalari	983.9	878.5	821.1	544.5	137.0	208.9	350.8	204.1	421.8	434.4	693.6	973.6
9	Turli xil tayyor buyumlar	196.7	233.1	269.3	230.3	213.1	245.8	311.8	337.6	435.7	617.3	785.6	1,112.4
10	Boshqa tovarlar	3,188.7	666.2	1,648.2	1,240.2	1,920.6	2,807.6	3,260.0	2,939.0	4,978.2	5,813.1	4,303.9	4,132.3
11	Xizmatlar	1,772.4	2,356.4	2,942.8	3,030.3	3,061.3	3,120.6	2,474.5	3,070.0	3,434.8	2,005.0	2,581.7	4,017.8

Stat.uz(2023) *Tashqi iqtisodiy faoliyat*. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/merchandise-trade-2

www.stat.uz bergan ochiq manbalarga asoslanib, Oziq ovqat va tirik hayvonlar bo’limini ko’rib chiqilsa, 2011-yilda 2022-yilga qaraganda 163.9 mln AQSH dollari ko’proq savdo qilingan va berilgan ma’lumotlaga asoslanadigan bo`linsa, havo ifloslanishini qishlo q xo’jaligiga o’z ta’sirini o’tkazgan.

Ekologiya muammolarining iqtisodiyotga ta'sirini kamaytirishning bir necha yo'llari mavjud:

1. Qayta tiklanuvchi quvvat manbayidan foydalanish;
2. Chiqindilarni qayta ishlashni yo`lga qo`yish;
3. Ekologik innovatsiyalarni yaratish;
4. Hukumat tomonidan ifloslanishga qarshi kurashish uchun qonunlar ishlab chiqish;
5. Xalqaro ekogolik tashkilotlar bilan hamkorlik;

Birinchi navbatda, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydlanishni ko’paytirish, xususan, quyosh nuri yordamida quvvatni yig`adigan batareyalardan korxonaning ofis va administrasion zonalarida keng ko`lamda foydalanishni

boshlash, shu bilan birgalikda chiqindilarni kamaytirish va ularni qayta ishlab chiqarish bo`yicha start-uplarga rivojlangan davlarda shu yo`nalish bo`yicha tajribaga ega bo`lgan korxonalar bilan iqtisodiy munosabatlarni boshlashini zarur. Shu bilan birgalikda, yangi ekologik texnologiyalar uchun grandlar sonini ko`paytirish va yosh agroixtirochilarning g`oyalarini moliyalashtirish hamda, yosh mutaxasislarni chet davlatlarida amaliyot qilishlari bo`yicha chora tadbirlarni yo`lga qo`yish maqsadga muvofiq bo`ladi. Hukumat tomonidan har bir korxona o’zining hududining 25% iga eko-zona qilishi bo`yicha qonunlar ishlab chiqishini taklif qilinadi. Ekologik muommolar bilan kurashadigan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish ham maqsadga muvofiq hisoblanadi, ular bilan birgalikda ishlash; tajriba almashinuvini yo`lga qo`yish orqali mamlakatimizdagi ekologik muommolarini kamaytirb, ifloslanishning iqtisodiyotga ta’sirini kamaytirishga erishish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ifloshlanishga e’tiborsiz qaramasligimiz kerak, O`zbekistondagi havo iflosligini dunyo reytinglarida yuqori pog’onalarni egallamoqda, bu esa o’z navbatida insonlarning sog`ligiga shu bilan birgalikda iqtisodiyotiga ham ta’srini o`tkizmoqda va buni oldini olishimiz zarur.

ГЕНДЕР ТЕНГЛИК ШАРОИТИДА АЁЛЛАР МЕҲНАТИ

Мирмуминова Муниса Амануллаевна
Андижон машинасозлик институти “Иқтисодиѐт” мутахассислиги 2-босқич магистранти.
Phone: +99897273687

Аннотация: Мақолада янгиланаётган Ўзбекистонда аёллар бандлигига алоҳида эътибор берилаётганлиги ва гендер тенглик шароитида аёллар меҳнати давлат ва жамият назоратида эканлиги тўғрисида фикр мулоҳазалар баён қилинган.
Калит сўзлар: аёллар бандлиги, гендер тенглик, аёллар ҳуқуқлари, меҳнат кодекси, аёллар иеҳнатидаги имтиёзлар, оналик ва болалик, аёллар дафтари.

Президентимиз Ш.М.Мирзиёев ўзининг “Янги Ўзбекистон стратегияси” асарида “Мамлакатимизда хотин-қизларнинг ҳуқуқ-манфаатларини, гендер тенгликни таъминлаш, оила, оналик ва болаликни ҳимоя қилиш, аёллар ўртасида тадбиркорликни ривожлантириш, улар учун янги иш ўринларини яратиш, меҳнат ҳамда турмуш шароитларини яхшилаш давлат сиёсатининг устувор йўналишига айланди”.

Гендер тенглиги барқарор ривожланиш соҳасидаги халқаро кун тартибининг стратегик мақсадларидан бири ва узвий қисмидир. Гендер тенглиги тамойили эркаклар ва аёллар учун тенг ҳуқуқлар ва имкониятларнинг тўлиқ кафолатисиз инсон ҳуқуқларидан фойдаланишга эришиш мумкин эмас